

Karl Marx, *Amerikan İç Savaşı: Seçme Yazılar*
Çeviri: Ferhat Sarı,
İstanbul, Kor Kitap, 2019.

Kapitalizm ve kölelik

Özdeniz Pektaş

Marx'ın, Amerikan İç Savaşı (1861–1865) üzerine kaleme aldığı gazete yazılarının ve mektuplarının yer aldığı bu derlemeyi üç ana başlık altında incelemek mümkün: 1) Lincoln'ün liderliği. 2) İç savaşın uluslararası işçi sınıfı açısından önemi. 3) Amerika Birleşik Devletleri'nin (özgür emeğin hâkim olduğu) Kuzey'i ve (köleci) Güney'i arasındaki çatışmanın nedenleri ve mücadelenin karakteri.

Marx, Kuzey'in zaferinin yaklaştığı bir tarihte (28 Ocak 1865'de), Uluslararası İşçi Birliği adına yazdığı kutlama mektubunda, ABD başkanı Abraham Lincoln'e "işçi sınıfının kararlı oğlu" diye hitap etse de savaşın daha erken aşamalarında izlediği uzlaşmacı çizgiyi sert bir dille eleştirmiştir. Bu eleştirilerde, Marx'ın "köle sahiplerini köleleri özgürleştirmekle tehdit etmiş ilk Kuzey generali" (s. 47) olduğunu söylediği John Charles Fremont merkezi bir öneme sahip. Fremont 1861 yılının Ağustos ayında, Kuzey'e karşı silahlı ayaklanmaya kalkışanların ya da bu kalkışmalara yardım edenlerin mülklerine el konulacağını ve bu kimselerin kölelerinin özgür insanlar olarak görüleceğini ilan eden bir bildirge yayınladı. Ancak Lincoln generalden bu bildiriği derhal geri çekmesini ister ve daha sonra, 2 Kasım

1861 tarihinde Fremont'u Missouri'deki komutanlık görevinden alır. Lincoln'un (Marx'ın tabiriyle) bu korkakça hamlesi, Kuzey'in Güney'e komşu sınırları içinde yer alan "sadık" köle sahiplerini ürkütmemek, onları Güney'in kollarına atmamak için verilmiş bir tavizdir. Ancak, uzlaşmalardan medet umulacak eşik çoktan aşılmıştır ve olayların gidişatı Kuzey liderliğini "kölelere özgürlük" ilan edilmesine zorlamaktadır. Liderliğin yasal düzenlemelere ve müzakereye dayalı reformist yönelimini terk etmeye ve devrimci bir savaş vermeye zorlanması noktasında Marx tabandan gelen basınca güvenmektedir:

Ordunun ana gövdesini temin eden New England ve Kuzeybatı, hükümeti devrimci bir savaş yürütmeye zorlama ve Amerikan bayrağına "Köleliğin Kaldırılması" sloganını yazma hususunda kararlı. Lincoln dışarıdan gelen bu baskıya boyun eğmek konusunda ağırdan alıyor. Fakat buna uzun süre direnemeyeceğini kendisi de biliyor. Sınır eyaletlerine, kölelik kurumundan gönüllü olarak ve avantajlı sözleşme koşulları altında vazgeçme çağrısında bu yüzden bulundu. Lincoln, bugüne kadar Güney'deki köleliği dokunulmaz kılan ve Kuzey'in büyük radikal çözümünü uygulamasını engelleyen tek şeyin sınır eyaletlerinde köleliğin hüküm sürmesi olduğunu biliyor. Ancak Lincoln eğer "sadık" köle sahiplerinin cömert konuşmalar ve rasyonel argümanlarla harekete geçirebileceğini düşünüyorsa hata yapıyor. Onlara sadece zor boyun eğdirecektir (s. 103).

Marx'ın, 7 Eylül 1864 tarihinde Engels'e yazdığı mektuba bakıldığında, savaşın son dönemlerinde dahi, Lincoln'un iç savaşı nihai hedefine ulaştırabileceğinden şüphe duyduğu ve kölelik karşıtı cephenin radikal kanadının mücadelesinin liderliğini ele geçirmesinin köleliğin ilgasının ötesine geçen bir devrime yol açabileceğini düşündüğü görülmektedir. Kuruluşundan itibaren politik perspektifini köleliğin daha geniş topraklara yayılmasını önlemekle sınırlayan ve dolayısıyla köleliğin mevcut bulunduğu bölgelere müdahalede bulunmaktan kaçınmış olan Cumhuriyetçi Parti, ifadesini ordu saflarında bulan ancak liderliği alamayan bu radikal kanadın aşağıdan uyguladığı toplumsal tazyik sayesinde köleliği ilga etmiştir. Peki, Cumhuriyetçileri ileriye doğru itmeye çalışan yalnızca ABD içindeki devrimciler midir? Bu sorunun cevabı, bizi diğer bir başlığa, iç savaşın uluslararası işçi sınıfı açısından önemine getiriyor.

Marx'a göre, Amerikan İç Savaşı daha ileri mücadelelerin önünü açacak bir dönüm noktasıdır. *Kapital*'in Almanca birinci baskısı için yazdığı önsözde şunları söylemektedir: "Amerikan bağımsızlık savaşı, 18. yüzyılda, Avrupa orta sınıfları için uyarı çanını nasıl çaldıysa, Amerikan iç savaşı da, 19. yüzyılda, Avrupa işçi sınıfı için aynı şeyi yaptı".¹ Marx bu satırları Amerikan İç Savaşı'nın sona ermesinden iki yıl sonra, 25 Temmuz 1867'de yazmıştır. Fakat derlemeye baktığımız zaman

¹ Karl Marx, *Kapital I*, Çev. Alaattin Bilgi, Ankara: Sol Yayınları, 2004, s. 17.

görüyoruz ki, bu uyanış, savaş henüz devam ederken, hem de İngiltere'ye pamuk sevkiyatını engellemek için Kuzey'in Güney'i abluka altına aldığı ve bu nedenle İngiliz işçi sınıfının durumunun giderek kötüleştiği bir ortamda gerçekleşmiştir. Yeterli hammadde gelmediği için fabrikalar durmuş, işçi sınıfı arasında sefalet giderek artmıştır.² Bu olumsuzluklara rağmen, “işçi sınıfının ısrarla sessiz kalması ya da sessizliğini yalnızca [İngiltere'nin köleci Güney lehine yapacağı askeri] müdahaleye karşı ve Birleşik Devletler [Kuzey] için sesini yükseltmek üzere bozması hayranlık uyandırıcıdır” (s. 68). Marx, İngiliz işçi sınıfının Kuzey'e verdiği desteği Marylebone'de yapılan bir toplantı üzerinden örneklendiriyor. Mason ve Slidell adlı iki Güneyli politikacı İngiltere'den destek istemek için Londra'ya gelir. Toplantının katılımcılarından Votes, işçi sınıfının bu duruma sessiz kalamayacağını ifade ettikten sonra, şöyle bir önerge sunar:

Bu toplantı, şu sıralar Amerika'dan İngiltere'ye gelmekte olan isyancıların temsilcileri Mason ve Slidell'in bu ülkenin işçi sınıfının ahlaki sempatisine kesinlikle layık olmadıklarını kararlaştırır. Zira kendileri köle sahibi olmalarının yanı sıra tam da şu anda Amerikan cumhuriyetine karşı isyana kalkışan ve tüm ülkelerin işçi sınıfının sosyal ve politik haklarının yeminli düşmanı olan zorba bir kliğin aleni temsilcileridirler (s. 69).

Kapital'deki “uyanış” vurgusu, Lincoln'e yazılan mektupta da yinelenmektedir:

Avrupa işçi sınıfı [...] köle sahipleri isyanının, mülkiyetin emeğe karşı girişeceği haçlı seferinin tehlike çanı olduğunu ve emekçiler nezdinde geleceğe dair umutların ve hatta geçmiş kazanımların da Atlantik'in öte yakasındaki bu büyük savaş içerisinde tehlike altında olduğunu vakit kaybetmeksizin anladı. Bundan dolayı, her yerde pamuk krizi yüzünden maruz kaldığı zorluklara sabırla katlandı, kölelik yanlısı müdahaleye ve kendinden 'üstünlerin' sıkıştırılmalarına coşkuyla karşı çıktı ve Avrupa'nın pek çok yerinden gelerek bu haklı dava uğruna kendi payına düşen kanı akıttı.

2 Marx bu durumu ironiye başvurarak şöyle anlatıyor: “Amerikan iş savaşının yol açtığı pamuk bunalımı sırasında, pamuk işçilerinin sağlık durumlarını incelemek için İngiliz hükümetince Lancashire, Cheshire ve başka yerlere gönderilen Dr. Edward Smith, sağlık açısından ve işçilerin fabrika atmosferinden uzaklaşmaları dışında bu bunalımın bazı yararlı yanları olduğunu bildirmiştir. Kadınların şimdi, “*Gotfey's Cordial*” ile zehirlenmek yerine, bebeklerini emzirmek için yeterli boş zamanları vardı. Yemek pişirmeyi öğrenecek zamanları da vardı. Ama ne yazık ki, bu sanatı, tam da, pişirecek bir şeyleri olmadığı bir sırada öğrenmişlerdi. Sermayenin, kendini genişletme amacıyla, aile yuvaları için gerekli-emeğe bile nasıl el koyduğunu buradan da görüyoruz. Bu bunalım, aynı zamanda, işçilerin kızlarının dikiş okullarında dikiş öğrenmeleri için de yararlı olmuştur. Bütün dünya için iplik eğiren emekçi kızların dikiş dikmeyi öğrenebilmeleri için, bir Amerikan devrimi ve uluslararası bir bunalım gerekmişti!” (a.g.e., s. 380).

Burada, yeniden liderlik meselesine dönmek istiyoruz. Yukarıda bu mektubun bir kutlama mesajı olduğunu söyledik. Ancak, hem burada alıntıladığımız kısımda hem de metnin genelinde görülebileceği gibi, esas amaç, Lincoln'e uyarılarda bulunmak, işsizliğe, yoksulluğa katlanıp canını ortaya koyarak Kuzey'i destekleyen işçi sınıfının taleplerinin yerine getirilmesi gerektiğini hatırlatmaktır. Lincoln'e "işçi sınıfının kararlı oğlu" diye hitap edilmesinin, bu anlamda, hak edilen bir payenin verilmesinden ya da liderliğinin hakiki doğasının tanımlanmasından ziyade, takip edilmesi zaruri olan istikamete işaret etme amacı taşıdığını düşünüyoruz.³

Marx, yine bu mektupta, Avrupa'daki uyanıştan söz ettikten hemen sonra, iç savaşın Amerikan işçi sınıfının bilincinde yarattığı dönüşümü şöyle ifade etmektedir:

Kuzey'in esas politik gücü olan işçiler köleliğin kendi cumhuriyetlerini kirletmesine izin verirken, kendi rızası olmadan sahiplenilen ve satılan siyahların karşısında kendisini satma ve kendi efendisini seçme özgürlüğünün beyaz işçilerin en yüce hakkı olduğuyula övünürken, emeğin gerçek özgürlüğünü elde edemediler veya Avrupalı kardeşlerini özgürlük için verdikleri mücadelede destekleyemediler. Fakat ilerlemenin önündeki bu engel iç savaşın kızıl deniziyle sökülüp atıldı (s. 142).

Marx'ın, kölelik karşıtı cephenin radikal kanadının mücadelenin öncülüğünü eline alması durumunda, devrimin köleliğin ilgasından daha fazlasını hedefleyen bir yönelişe gireceği tespitini yukarıda belirtmiştik. Bu gerçekleşmemiş olsa da, iç savaşın Kuzey'in zaferiyle sonuçlanması, yalnızca beyaz ve siyah emekçiler arasındaki bariyerleri yıkmakla kalmamış, aynı zamanda bir bütün olarak işçi sınıfı mücadelesinin yükselişinin önünü açmıştır:

İç savaşın ilk meyvesi, Atlantik'ten Pasifik'e, New England'dan California'ya soluk soluğa gidip gelen bir lokomotif hızıyla yayılan sekiz saatlik çalışma hareketi oldu. Baltimore'da 6 Ağustos 1866'da yapılan Genel İş Kongresi şu bildiriye yayınladı: "Bugünün ilk ve en büyük zorunluluğu, bütün Amerika Birleşik Devletleri'nde, sekiz saatlik çalışmayı, normal işgününü kabul eden bir yasayı yürürlüğe koyarak, bu ülkenin emeğini kapitalist从小elikten kurtarmaktır. Bu şanlı sonuca erişene dek bütün gücümüzle çalışmaya kararlıyız."⁴

3 Neil Davidson, Marx'ın Lincoln'e attığı bu sıfatın hatalı ve yanıltıcı olduğunu öne sürmektedir (Neil Davidson, *How Revolutionary were the Bourgeois Revolutions?*, Haymarket Books, 2012, s. 165-166). Biz bunun üstünkörü bir yorum olduğu kanaatindeyiz. Engels'e gönderdiği, 2 Aralık 1864 tarihli mektubunda, Marx, kendi ifadesiyle, bu *ajitasyon* metninde kullanacağı ifadeleri seçmek ve metnin içeriğini bayağı bir demokratlıktan uzak tutmak için kılı kırk yardığını söylemektedir.

4 K. Marx, a.g.e, s. 291-292.

Amerikan İç Savaşı'nın uluslararası işçi sınıfı açısından önemini diğer bir nedeni de göçmenler vasıtasıyla kıtaya taşınan, Avrupa'daki 1848 devrimlerinin deneyimini ve mirasını bünyesinde taşıyor olmasıdır. Robin Blackburn, İngiliz, İrlandalı ve özellikle Alman göçmenlerin hem cumhuriyetçilik ile kölecilik karşıtlığının toplum katmanlarında yayılmasında hem de Kuzey'in önderliğinin ileriye doğru itilmesinde önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Örneğin, Marx'ın uzun zamandır arkadaşı ve yoldaşı olan, 1848 devriminin yenilgisinin ardından Amerika'ya göç eden ve 1853 yılında Amerikan İşçi Birliği'nin kurulmasında rol alan Joseph Arnold Weydemeyer Kuzey saflarında Albay rütbesiyle savaşmıştır.⁵

Gelelim son başlığımıza. Marx, İngiliz basınının iç savaşı korumacılığa (Kuzey) ve serbest ticarete (Güney) dayalı sistemler arasında vuku bulan bir gümrük savaşı olarak sunmasına karşı çıkmaktadır. Meselenin bu şekilde aksettirilmesi, İngiltere'nin Güney lehine izlediği politikayı meşrulaştırmayı amaçlarken kölelik sorununu görünmez kılmaktadır. Diğer yandan, Kuzey, Güney'in zenginliğine el koymak için savaş çıkarmakla suçlanmakta ve saldırgan bir tavır sergilemek yerine Güney'in barışçıl bir şekilde ayrılmasına izin vermeye davet edilmektedir. Marx bu ikinci argümana, savaşın Güney tarafından –Fort Sumter saldırısıyla- başlatıldığını söyleyerek itiraz etmektedir: “Güney Konfederasyonu'nun savaşı, köleliğin genişletilmesi ve devam ettirilmesi için yürütülen tam bir fetih savaşıdır” (s. 36). Yani Güney ne meşru müdafaa yapmaktadır ne de Amerika Birleşik Devletleri'nden barışçıl bir şekilde ayrılmak istemektedir. Yeni topraklar kazanarak köleliğin sınırlarını genişletmeyi arzulamaktadır. Bu nedenle iç savaş aslında “iki toplumsal sistem arasındaki, yani kölelik sistemiyle özgür emek sistemi arasındaki mücadeleden başka bir şey değildir. Bu mücadele patlak vermiştir çünkü söz konusu iki sistem Kuzey Amerika kıtasında artık barışçıl bir şekilde yan yana yaşayamamaktadır. Bu durum sadece bir sistemin zaferiyle sona erebilir” (s. 37-38). Marx burada iç savaşın çerçevesini sarıh bir şekilde ortaya koyuyor. Peki, Marx iç savaşı kapitalist üretim tarzı (Kuzey-özgür emek) ve kapitalizm öncesi bir üretim tarzı (Güney-kölelik) arasındaki bir mücadele olarak mı görüyor? Yoksa farklı emek rejimleri üzerine kurulu iki kapitalist üretim tarzı arasında bir mücadele olarak mı? Derlemedeki yazılarda, Marx'ın, üretim tarzı bağlamında bir tartışma yaptığını göremiyoruz. Bunun için, diğer eserlerine bakmak gerekiyor.

Öncelikle şunu söyleyelim: inceleyebildiğimiz eserlerinin hiçbirinde, Marx Güney'deki köleciliği kapitalizmin gelişimini engelleyen bir üretim ilişkisi olarak tasvir etmiyor. Aksini düşündüğünü gösteren örneklerse çalışmalarında mevcut. *Grundrisse*'de, Güney'deki plantasyon sahiplerini kapitalist olarak nitelendirmesinin

⁵ Robin Blackburn, *Marx and Lincoln: An Unfinished Revolution*, Londra ve New York: Verso Books, 2011, s. 23-28.

bir yakıştırma değil, nesnel durumun bir ifadesi olduğunu belirtmektedir.⁶ *Felsefenin Sefaleti*'nde ise, Güney'deki köleliğin hem ABD hem de dünya kapitalizmi açısından önemini şöyle ifade ediyor:

Doğrudan kölelik, tıpkı makine, kredi ve diğer benzeri şeyler gibi, burjuva sanayinin üzerine inşa edildiği ana direklerden biridir. Kölelik olmadan pamuk olmaz. Pamuk olmadan da modern sanayi olmaz. Kolonileri değerli kılan köleliktir. Koloniler dünya ticaretini mümkün kılar. Dünya ticareti de geniş ölçekli sanayi üretimini. Kölelik, bu nedenle, yüksek öneme sahip ekonomik kategorilerden biridir. Kölelik olmasaydı, dünyanın en ileri ülkesi yani Kuzey Amerika [Amerika Birleşik Devletleri] geri bir toplum olarak kalmaya devam ederdi. Kuzey Amerika'yı haritadan silin, elinizde kaostan, hızla çöküşe sürüklenen bir modern ticaret ve uygarlıktan başka bir şey kalmaz. Amerika'yı haritadan silmek için de köleliği kaldırmanız yeterlidir.⁷

Kapital'de ise aynı minvalde şunları söylemektedir:

Pamuk sanayisi İngiltere'ye çocuk köleliğini getirdiği gibi, Birleşik Devletler için de, daha önce az çok ataerkil bir nitelik taşıyan kölelik düzenini, ticari bir sömürü sistemi haline getirmesi için bir dürtü olmuştur. Gerçekten de, Avrupa'da ücretli işçilerin örtülü köleliği, yeni dünyada kendisine taban olarak, katıksız ve düpedüz bir kölelik düzeninin bulunmasını gerektiriyordu.⁸

Burada alıntıladığımız kısımlara bakarak şunu öne sürmek mümkün: Marx'ın köle sahiplerini kapitalist olarak nitelendirmesinin nedeni, bu sınıfın, esas itibarıyla kapitalizm öncesi bir üretim ilişkisi olan köleliği ticaret vasıtasıyla dünya kapitalizmine eklemesidir. Bu eklemelenme sonrasında kölelik artık **kapitalist bir sömürü biçimidir** ve “tıpkı makine, kredi ve diğer benzeri şeyler gibi, burjuva sanayinin üzerine inşa edildiği ana direklerden biridir”. Bu yorumumuz doğru ise, Marx'ın kapitalizmin özgür emek haricinde kalan sömürü biçimlerini de bünyesinde barındırabileceğini kabul ettiğini, kapitalizm ve özgür olmayan emek (*unfree labor*) arasında bir çelişki görmediğini söyleyebiliriz.⁹

6 Karl Marx, *Grundrisse: Foundations of the Critique of Political Economy*, Penguin Books, 1973, s. 513.

7 Karl Marx, *The Poverty of Philosophy: Answer to the Philosophy of Poverty by M. Proudhon*, <https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/Poverty-Philosophy.pdf>, 1999, s. 49.

8 K. Marx, a.g.e, s. 723.

9 Hem Marx'ın hem de klasik Marksistlerin kapitalizm ve özgür olmayan emek ilişkisi üzerine düşüncelerinin derli toplu bir şekilde sunulduğu bir çalışma için bkz. Tom Brass, *Labor Regime Change in the Twenty-First Century: Unfreedom, Capitalism and Primitive Accumulation*, Haymarket Books, 2011, s. 44-74.

O halde, Marx'a göre, Amerikan İç Savaşı biri özgür olmayan emek (Güney), diğeri özgür emek (Kuzey) üzerine kurulu iki kapitalist üretim tarzı arasında bir mücadeledir.¹⁰ Bu savaşın bir tarafında kapitalist toprak sahipleri ve ticaret burjuvazisi ittifakı var. Bu ittifakın tam bir mutabakat üzerine kurulu olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, derlemeden aktardığımız kısımlara bakıldığında, Kuzey tarafında durumun böyle olmadığı, Lincoln'ün başını çektiği, sürekli yalpalayan ve karşı ittifakla uzlaşma zemini arayan burjuva liderliğin emekçi sınıflar tarafından ileri itildiği anlaşılıyor. Eğer her iki tarafında öncülüğünü burjuvazi yapıyorsa, Amerikan devrimini nasıl tanımlayabiliriz? Bu konuda, Marksizm'in siyasal devrim/sosyal devrim ayrımı bize yardımcı olabilir. Kısaca özetlersek, eğer bir devrim verili üretim ilişkilerini yeni üretim ilişkileriyle değiştirmiyorsa ve yalnızca siyasal alanla sınırlı kalıyorsa politik bir devrimdir. Eğer politik alanı aşarak toplumsal ilişkileri yeniden düzenliyorsa sosyal bir devrimdir. Bu devrimler bir arada ya da birbirinden bağımsız bir şekilde meydana gelebilirler. Politik bir devrim, önemli toplumsal sonuçlar ortaya çıkarsa dahi, her zaman sosyal bir devrime dönüşmez ya da politik devrim olmaksızın uzun bir tarihsel döneme yayılan sosyal devrimler mümkün olabilir.¹¹ Marx'ın farklı emek rejimlerine sahip iki kapitalist üretim tarzı arasında bir mücadele olarak tarif ettiği Amerikan İç Savaşı'nı, bu ayrım çerçevesinde, köleci toprak sahiplerinin siyasal gücünün hem bölgede hem de parlamentoda kırılması ve Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasal yapısının Kuzey'in öncülüğünde yeniden oluşturulmasıyla sınırlı kalan bir politik devrim olarak nitelendirebiliriz. Kapitalist üretim ilişkileri bir bütün olarak ilga edilmediği, **başlı başına çok önemli bir toplumsal dönüşüm olsa da** yalnızca köleliğin kaldırılmasıyla yetinildiği için bir sosyal devrim söz konusu değildir. Politik devrimin sosyal bir devrime doğru evrilmemesinin bir nedeninin kölelik karşıtı cephenin işçi sınıfı öncülüğünde Cumhuriyetçi Parti'den bağımsız bir örgütlenme yaratamaması olduğu öne sürülebilir.¹² Bu bağlamda, Marx'ın Kuzey'i desteklemesinin nedeni olarak şunu söyleyebiliriz: Amerikan İç Savaşı, **anlık ve doğrudan** sonuçları açısından değil, uzun vadede hem Amerika Birleşik Devletleri'nde hem de Avrupa kıtasında ve dünyanın diğer bölgelerinde –kapitalizmden sosyalizme geçiş anlamında– bir sosyal devrimin yolunu açması bakımından ileridir.

Yazımızı şu sorunun cevabıyla sonlandıracağız: Marx'ın kapitalizm, özgür olmayan emek ve devrim arasında kurduğu ilişki güncel anlamda ne ifade etmektedir?

10 Blackburn, a.g.e, s. 12.

11 Sungur Savran, *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri: Cilt I (1908-1980)*, Yordam Kitap, 2010, s. 67-68.

12 Cumhuriyetçi Parti'den bağımsızlaşma yönünde çabalar yok değildir. Cumhuriyetçi Parti'den ayrılan bir grup Radikal Demokrat Parti'yi kurar ve seçimlerde aday olarak, daha önce de adını andığımız, John Charles Fremont'u aday gösterir. Fakat Fremont oyların bölünmemesi için adaylıktan çekilir. Bkz. Karl Marx, *Amerikan İç Savaşı: Seçme Yazılar*, Çev: Ferhat Sarı, Kor Yayınları, 2019, s. 136-137 (Çevirenin notu 14).

Çağdaş özgür olmayan emek biçimlerine ya da yaygın kullanımıyla modern köleliğe¹³ karşı mücadelenin sivil toplumculuğun etkisi altında olduğunu söylemek mümkündür. Bu yaklaşımın temel tezlerini Marx'ın perspektifiyle bir karşılaştırma yaparak ortaya koyabiliriz. Marx, yukarıda *Felsefenin Sefaleti* eserinden aktardığımız kısımda, köleliğin ekonomik (kapitalist) bir kategori olduğunu söylüyor. Bu, köleliği yalnızca ahlaki bir sorun olarak gören ve çözümünü insan hakları çerçevesi içine sıkıştıran dönemin liberallerine verilmiş bir yanıtıdır aslında. Kendisi de bir kapitalist emek denetimi biçimi olan köleliğe karşı mücadelenin nihai hedefi, Marx açısından, kapitalist üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasıdır. Tıpkı özgür işçilerin benimsemesi gereken esas sloganın “adil bir işgünü karşılığında adil bir ücret!” değil, “ücret sisteminin kaldırılması!” olması gerektiği gibi.¹⁴ Günümüzün sivil toplumculuğu da modern köleliği ahlaki bir söylemin içine yerleştirmektedir. Modern köleliği ortaya çıkaran esas itibarıyla üretim sürecinin yeniden yapılandırılması/parçalanması ya da sermaye-emek ilişkisinin ikincisinin aleyhine olacak şekilde yeniden şekillendirilmesi değil, bu dönüşümün ‘arızı’ sonucu olan kimi boşluklardan faydalanan, tedarik zincirinin en altında yer alan ve denetlenemeyen/denetlenmesi zor olan “suçlular”dır.¹⁵ Bu anlamda, modern kölelik, çağdaş kapitalizmin yarattığı, onun doğrudan ürünü olan bir toplumsal ilişkiden ziyade, “suçlu” ve “mağdur” arasındaki bireysel ve kriminal bir ilişkidir. Bu ilişki, devlet, sermaye ve özgür emek arasındaki üretken ilişki üzerine kurulu olan, “iş ve tüketimin yaratıldığı ve vergi gelirlerini arttırdığı” ve “ekonomik büyüme ve istikrar getirdiği” “hakiki” kapitalizmden bir sapmayı temsil etmektedir.¹⁶ Marx köleliğe karşı mücadelede işçi sınıfı ile sermaye ve devleti karşı saflara yerleştirirken, sivil toplumculuk bunları müttefik yapıyor!

Sivil toplumcu yaklaşımın ahlakçılığının modern köleliğe karşı mücadeleyi nasıl çarpıttığını mahkûm emeği üzerinden örneklendirelim. Kevin Bales, yalnızca adil yargılama süreci olmadan mahkûm edilen ve çalıştırılan kimselerin köle olarak değerlendirilebileceğini öne sürmektedir.¹⁷ Ancak, adil yargılama sonucu hüküm giyen ve çalıştırılan mahkûmların da köleleştirilmesi mümkündür. Burada belirleyici olan unsur, yargılamanın nasıl yapıldığından ziyade mahkûmların tabi olduğu ekonomi-dışı zor biçimleri ve mahkûmların emek gücünün bir başka irade

13 Bu kavramın yanlış olduğunu düşünüyoruz çünkü nitelikleri açısından birbirinden çok farklı olan, çağdaş özgür olmayan emek biçimleri, kölelik gibi kendine has özellikleri olan bir emek biçimi altında toplanmaktadır. Ancak geniş kabul gördüğü ve derdimizi daha net anlatabilmek için yazının geri kalanında bu kavramı kullanacağız.

14 Karl Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye: Ücret, Fiyat ve Kar*, Çev: Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları, 1987, s. 126–127.

15 Kevin Bales, *Ending Slavery: How We Free Today's Slaves*, Berkeley: University of California Press, 2007, s. 21, 89.

16 Kevin Bales, *Understanding Global Slavery*, Berkeley: University of California Press, 2005, s. 19-20.

17 a.g.e., s. 58.

tarafından metalaştırılmasıdır. Bales'e göre, Birleşik Krallık adil bir yargı sistemine sahip ve bu nedenle çalıştırılan mahkûmların köle olarak görülemeyeceği bir ülkedir. Fakat *Birleşik Krallık Hapishane Kuralları*¹⁸, mahkûmlar için günde 10 saat çalışmanın bir zorunluluk olduğunu belirtirken, *Mahkûm Disiplin Yönetmeliği*¹⁹ “uygun biçimde çalışmama” ya da “çalışmayı reddetme” durumunda mahkûmların cezalandırılabilceğini söylemektedir. Ayrıca, Birleşik Krallık'taki mahkûmlar, Birleşik Krallık Adalet Bakanlığı tarafından sermayeye ucuz işgücü olarak kiralanmaktadır. Yani, tam da adil yargılama açısından olumlu bir örnek olarak verilen Birleşik Krallık'ta, Bales'in modern köleliğe karşı mücadelede önemli bir aktör olarak gördüğü devlet, tedarik zincirine, tabiri caizse, köle tüccarı olarak girmektedir!

Marx, derlemede yer alan yazılarında ve mektuplarında, köleliğe karşı mücadelede burjuvaziye güvenilemeyeceğini ve liderliği köleliği ilga etmeye zorlayan asıl etmenin tabandan gelen basınç olduğunu gösteriyor. Mücadeleye ilerici karakterini kazandıran bu basınç, bir tarafıyla da, işçi sınıfının kendi bağımsız siyasetini oluşturamadığının da bir kanıtıdır. Mücadele burjuvaziyi daha ileriye itmekle sınırlı kalmıştır ve köleliğin ilgası çok önemli bir adım olsa da devrim politik alanı düzenlemenin ötesine geçememiştir. Çağdaş köleliğe karşı verilecek mücadele, politik devrimi mutlaka sosyal devrimle birleştirmelidir. Bu açıdan, işçi sınıfının bağımsız bir siyaset izlemesi, sermaye ve devleti asla müttefik olarak görmemesi gerekmektedir.

18 “UK Prison Rules”, <http://www.legislation.gov.uk/ukxi/1999/728/article/31/made>, Erişim tarihi: 10.12.2015.

19 “Prisoner Discipline Procedures”, [http://www.insidetime.org/download/rules_&_policies/psi_\(prison_service_instructions\)/2011/PSI_2011_047_prison-discipline-procedures.pdf](http://www.insidetime.org/download/rules_&_policies/psi_(prison_service_instructions)/2011/PSI_2011_047_prison-discipline-procedures.pdf), Erişim tarihi: 10.12.2015.